

Feminismi ja idäntutkimus

Kysymys feminismin asemasta ei kuulosta Suomessa yhtä dramaattiselta kuin Venäjällä. Suomalaisen kansakunnan alkulähteiltä asti toiminut naisliike on saanut aikaiseksi sen, mitä joskus kutsutaan valtiofeminismiksi. Hyvinvointivaltion kehittämissä normina on pysynyt miespalkkatyöläisyys, mutta siinä sivussa myös äidit ja lapset ovat hyötäneet. Suomalaisten naisten äänioikeuden 100-vuotisjuhlaa vietetään näyttävästi. He ovat tasa-arvoisia ja Suomessa on naispresidentti. Naistutkimusta opetetaan laajasti yliopistoissa, tosin myös supistusyriytyksiä on nähty. Kaiken kaikkiaan tasa-arvofeminismin tavoitteet ovat toteutuneet Länsi-Euroopassa jopa niin pitkälle, että joissakin maissa väitetään, ettei ”keskivertonaiseen” kohdistuvaa feminististä politiikkaa enää tarvita. Sen sijaan tilausta olisi erilaisia seksuaalisuutta ja etnisyyttä emansipoiville liikkeille ja tutkimukselle.

Suomalaista tasa-arvoa juhlistavaa puhetta vasten tilanne Venäjällä näyttää toisenlaiselta. Neuvostoaikaisesta tuottavan työn ja äitiyden kaksoistaakasta on siirrytty monipuolisempaan sukupuolijärjestelmään, jossa patriarkaaliset perhe- ja sukupuolimallit ovat tulleet toivotujen sijasta mahdollisiksi. Uusliberalistisessa taloudessa naisen ruumista kohdellaan tavaranäköisesti. Tätä kehitystä on pohdittu muun muassa perheiden, feminiinisuuden ja maskuliinisuuden, sukupuolisopimusten muutoksien analyysissä ja prostituutiokeskustelussa.

Heuristisen arvon lisäksi tällaisella puheella on mielestäni toinenkin, vähemmän eksplisiittinen puoli: se asemoi Venäjää suhteessa ”tasa-arvoiseen” länteen. Sitä voi arvioida osaksi monien postkolonialististen feministien kritisoimaa ”*women and equality*” -diskurssia. Länsimainen nainen on lähtökohtaisesti tiedostava ja tasa-arvoinen, siinä missä idän nainen on alistettu ja epätietoinen. Samantyyppisen, valta-asemassa olevan diskurssin kautta ”toisia”, ”itämisiä” naisia konstruoidaan Venäjälläkin populaarikulttuurissa ja poliittisessa puheessa. Tässä mielessä ”itä-länsi” on liikkuva suhde, samoin kuin sukupuolikin.

Feminismi on *transnationaali*, ylijärjennäinen kansalaisliike ja tutkimusala. Kansalaisliike ja tutkimus kietoutuvat toisiinsa tiiviisti. Venäläisen feminismin tilaa arvioitaessa tilannetta voidaan peilata vaikka Suomeen, mutta on muistettava, että naisjärjestöjen ja naistutkijoiden yhteistyöverkostot ovat paljon laajempia, jopa maailmanlaajuisia. Länsimaisia feministisiä teorioita on näiden verkostojen kautta omaksuttu Venäjällä hämmästyttävän nopeasti, kirjallisuutta on käännetty ja omaa teoriaa kehitetty. Tätä ja myöskään venäläisen empiirisen tutkimuksen merkitystä ei voi aliarvioida.

Venäjällä toimivien kansalaisjärjestöjen toimintaympäristö on viimeaikaisten lainsäädäntömuutosten takia muuttunut. Nykyinen hallinto pyrkii rajoittamaan ylijärjennäisten kontak-

tien, länsimaisen rahoituksen – mutta myös ideoiden ja ideologioiden – virtaamista Venäjälle. Nykyisen globaalien yhteenkytkeytyneisyyden oloissa tämä tehtävä vaikuttaa kuitenkin vaikealta, ellei ylivoimaiselta. Vaikka länsimaiseksi leimatun, liberaalin ja demokraattisen ajattelun ja toiminnan tila ei tällä hetkellä ole Venäjällä kummoinen, sillä on oma vakiintunut paikkansa, ja naistutkimus ja -liike tulee jatkossakin olemaan yhtenä sen tukikohtana. Aatteellinen ”länsi” on Venäjällä. Samoin myös Venäjä on lännessä. Lokakuussa 2006 Pietarissa pidetyssä ”maanmiesten kongressissa” presidentti Putin arvioi ulkomailla asuvien venäläisten määräksi 30 miljoonaa, mikä on viidesosa Venäjän nykyisestä asukasluvusta. Putin määritteli heidät osaksi ”venäläistä sivilisaatiota”. Kontakteja ”venäläiseen diasporaan” ylläpidetään sekä virallisella tasolla että epävirallisesti. Tässä sähköisellä medialla on suuri merkitys. Suomessa asuvat venäjänkieliset ovat tässä suhteessa erittäin suotuisassa asemassa: Suomen tietoyhteiskunnan tarjoamat yhteydenpitomahdollisuudet korostuvat Venäjän maantieteellisestä läheisyydestä johtuen.

Venäläisten maahanmuutto Suomeen on vahvasti säännösteltyä ja sukupuolittunutta. Naisille avioliitto on ollut maahanmuuttokanavista vanhin, ja sitäkin tutkittaessa on taustatekijäksi usein tuotu esille idän ja lännen taloudellinen epätasa-arvo. Maahanmuutto horjuttaa monia vakiintuneita tapoja mieltää ”kansallinen” tila. Onko (purkautuva) suomalainen hyvinvointiyhteiskunta naisystävällinen venäläiselle maahanmuuttajalle? Avautuuko se venäläisille tasa-arvoisena? Mikä on venäläisen naisen euro?

Missä ja miten kuuluu hänen äänensä? Voiko venäläisistä naisista lännessä puhua muutoin kuin prostituution ja perheen tutkimuksen kautta? Feministeinä tiedämme, että tieteen tekeminen on poliittista. Kyse ei ole vain siitä, mitä analysoidaan ja millä välineillä, vaan myös siitä, missä, keiden kanssa, kenelle ja miksi tutkimusta tekee. Tutkimus voi vaikuttaa stereotyyppisen ajattelun purkuun, mutta myös vahvistaa sitä. Tämä koskee sekä lännen että idän itsestäänselvyyksiä.

Feministisen tutkimuksen ominaispiirteisiin kuuluu korostettu (itse)refleksiivisyys, tutkijan paikantumisen pohtiminen, pyrkimys kyseenalaistaa totunnaisia jakoja ja eroja sekä nostaa esiin niitä tuottava ja uusintava valta. Idän ja lännen ollessa liikkeessä – fyysisesti ja mentaalisesti – feministinen tutkimusote tuo esille niiden yhteenkietoutuneisuuden ja vaatii uusia kysymyksenasetteluja.

O l g a D a v y d o v a

Kirjoittaja työskentelee Suomen Akatemian Muuttuva Venäjä -tutkimusohjelman rahoittaman projektin Multi-sited lives in transnational Russia: Questions of identity, belonging and mutual care tutkijana Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksessa.